

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Vera Bodén

Danska presumtioner för svenska fäder

Faderskapspresumtionens relevans i det
moderna samhället

LAGF03 Rättsvetenskaplig uppsats

Kandidatuppsats på juristprogrammet

15 högskolepoäng

Handledare: Anna Zemskova

Termin: HT23

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	2
FÖRKORTNINGAR	3
1 INLEDNING	4
1.1 Syfte och frågeställningar.....	5
1.2 Metod och material.....	5
1.3 Avgränsningar.....	6
1.4 Terminologi	7
1.5 Forskningsläge.....	7
1.6 Disposition	7
2 GÄLLANDE RÄTT	9
2.1 Faderskapspresumtionen.....	9
2.2 Faderskapsbekräftelse.....	10
2.3 Fastställande genom dom	11
2.4 Barnkonventionen.....	11
3 HISTORISK TILLBAKABLICK	12
3.1 Barn av äkta och oäkta börd.....	12
3.2 Faderskapspresumtionen i svensk lag	13
3.3 Reformen i slutet av 1900-talet.....	14
4 KOMPLIKATIONER SOM KAN UPPSTÅ	15
4.1 När modern inte kan godkänna faderskapet.....	15
4.2 När fadern avlider innan förlossningen.....	15
5 DANMARK	17
5.1 Bakgrund till lagändringen	17
5.2 2001 års lagförslag.....	18
5.3 Lagändring	19
6 FÖRSLAG TILL ÄNDRING	20
6.1 Slopade faderskapspresumtion	20
6.2 Faderskapspresumtion för sambopar.....	21
7 ANALYS	24
8 SLUTSATS	29
KÄLLFÖRTECKNING	30

Summary

The purpose this essay is to give an account of the presumption of paternity and to investigate whether it is a suitable method for establishing paternity. The presumption of paternity is a legal concept that generally assumes the husband to be the father of any child born during the marriage. The presumption has been a longstanding legal principle and originates from Roman law.

If the mother is unmarried, paternity is established through a voluntary acknowledgement or by the court. Historically, the presumption of paternity had a close connection to inheritance law, with Swedish legislation distinguishing between children born within and outside of wedlock.

However, as more couples choose to cohabit and have children without formal marriage, the legal framework still maintains distinctions between married and unmarried couples in matters of paternity. The continued relevance of the presumption of paternity in a modern society can and should be questioned. Numerous suggestions to an alternative regulation have been made both in the Swedish Parliament and in legal doctrine. Most suggestions have focused on either abolishing the presumption or extending the presumption to include cohabiting couples. However, the challenge lies in finding a balance that ensures a child's right to know about their genetic origin without questioning paternity unnecessarily and potentially disrupting familial bonds.

Examining Denmark's approach to paternity regulation reveals an alternative method. In Denmark, parents confirm their parenthood and express their intention to care for the child together at the time of birth. This regulation would potentially safeguard a child's right to understand their genetic heritage without unnecessarily jeopardizing family stability. The essay finally concludes, as the title suggests, that a regulation similar to the Danish one would be the most appropriate way to regulate the determination of paternity in Sweden as well.

Sammanfattning

Syftet med uppsatsen är att redogöra för faderskapspresumtionen samt att undersöka om det är en lämplig metod för att fastställa faderskap. Faderskapspresumtionen härstammar från den romerska rätten och innebär att om modern är gift vid barnets födsel, förutsätts hennes man vara barnets far. Är modern ogift fastställs faderskapet genom bekräftelse eller dom. Historiskt sett har faderskapspresumtionen haft nära koppling till arvsrätten. Svensk rätt gjorde skillnad mellan barn födda inom och utom äktenskapet. Idag görs inte längre någon sådan åtskillnad och allt fler par väljer att leva och skaffa barn tillsammans utan att gifta sig.

Av den anledningen är det anmärkningsvärt att lagstiftningen fortfarande gör skillnad mellan gifta och ogifta par. Faderskapspresumtionens relevans i ett modernt samhälle kan och bör ifrågasättas. Flera förslag till förändring har lagts fram, både i riksdagen och i doktrinen. De flesta har tagit sikte på att antingen slopa faderskapspresumtionen och ersätta den med bekräftelse eller dom, eller att utvidga presumtionen till att omfatta samboende par. Utmaningen har varit att ingen av förslagen lyckas tillgodose barnets rätt att få vetskap om sitt genetiska ursprung, utan att ifrågasätta faderskapet i onödan och riskera att riva upp familjen.

Genom att undersöka hur man valt att reglera fastställande av faderskap i Danmark, har ytterligare en metod för fastställelse klarlagts. Den danska regleringen innebär att föräldrarna, i samband med födseln, bekräftar att de är barnets föräldrar och att deras avsikt är att tillsammans vårda barnet. Arbetet leder slutligen fram till, som titeln antyder, att en reglering likt den danska vore det mest lämpliga sättet att reglera fastställande av faderskap på även i Sverige.

Förkortningar

Barnkonventionen	FN:s konvention om barnets rättigheter
Betänkning om Børns retsstilling	Betänkning om Børns retsstilling Delbetänkning afgivet af Justitsministeriets Børnelovsudvalg Betänkning nr. 1350
Bet.	Betänkande
BL	Børneloven
Dir.	Kommittédirektiv
FB	Föräldrabalken (1949:381)
Prop.	Proposition
SOU	Statens offentliga utredningar
ÄB	Ärverdabalken

1 Inledning

Att fastställa vem som är förälder till ett barn har i alla tider varit av stor betydelse. Vikten av att fastställa faderskap har gått från att vara starkt sammankopplad med arvsrätten, till att fokusera mer på barnets rätt till vetskap om sitt ursprung. I föräldrabalken kan man tydligt utläsa att föräldraskapet till ett barn alltid ska fastställas. Av 1 kap. 1 § FB framgår att om modern vid barnets födelse är gift med en man, ska denne anses som barnets far. Paragrafen ger uttryck för rättsprincipen *pater est quem nuptiae demonstrant*, latin för fader är den som giftermålet utpekar. Principen har sina rötter i den romerska rätten, och har i svensk rätt kommit att kallas faderskapspresumtionen eller pater est-regeln.¹ Presumtionens syfte har varit att förebygga faderskapstvister och stärka familjebanden, då utgångspunkten varit att moderns äkta make sannolikt är barnets genetiska far.² Är modern ogift vid barnets födelse, fastställs faderskapet genom bekräftelse eller dom. Detta gäller oavsett om modern lever ensam eller i en relation.

Samhället har genomgått betydande förändringar sedan presumtionen infördes, och att ingå äktenskap är inte längre en självklarhet i en relation. År 2022 hade 58 procent av barnen som föddes en ogift moder och 42 procent en moder som var gift.³ Det innebär att majoriteten av alla nyblivna fäder inte presumeras vara far till sitt barn, utan måste själva aktivt vidta åtgärder för att kunna fastställas som far barnet. Det kan leda till komplikationer för ogifta föräldrar och deras barn, till exempel om något skulle hända modern under födseln, eller om fadern avlider innan födseln.⁴

Den 1 januari 2022 trädde nya lagar i kraft, med syfte att främja likabehandling och jämlikhet. Numera gäller en föräldraskapspresumtion motsvarande faderskapspresumtionen för gifta kvinnliga par och gifta par där en eller båda har ändrat könstillhörighet. Det gjordes även möjligt för ogifta par att bekräfta faderskapet digitalt. De nya lagarna innebar en anpassning efter det

¹ Saldeen (2013) s. 60.

² NJA 1997 s. 645.

³ Karin Lundström, demograf, SCB. Personlig kommunikation, 20 december 2023.

⁴ Se Nacka tingsrätt T 6142–10 samt Skaraborgs tingsrätt T 4300–14.

moderna samhället, men frågan är om det var rätt väg att gå? De nya lagarna riskerar att bli ett lappande och lagande i en redan föråldrad lagstiftning.

1.1 Syfte och frågeställningar

Syftet med uppsatsen är att undersöka om faderskapspresumtionen är en lämplig metod för att fastställa faderskap eller om den har spelat ut sin roll i ett modernt samhälle. Syftet är även att undersöka om det finns andra, mer lämpliga sätt, att fastställa faderskap på. Frågeställningar som kommer leda fram till syftet är:

1. Är faderskapspresumtion ett lämpligt sätt att fastställa faderskap på?
2. Bör presumtionsregeln utvidgas till att omfatta samboförhållanden?
3. Finns det andra lämpliga sätt att fastställa faderskap på?

1.2 Metod och material

Uppsatsen utgår från den rättsdogmatiska metoden, som tillämpas för att systematisera och tolka gällande rätt med utgångspunkt i de juridiska källorna.⁵ För att uppfylla uppsatsens syfte och besvara frågeställningarna har argument och resonemang som legat till grund för dagens bestämmelser undersökts. Detta har gjorts genom att studera lagtext, förarbeten och doktrin, efter rättskällevärns ordning. Den rättsdogmatiska metoden används för att analysera hur lagstiftningen fungerar och vilka konsekvenser det kan få utifrån ett rättssäkerhetsperspektiv.

Det material som använts vid undersökningen om det finns andra sätt att reglera fastställande av faderskap, har framförallt varit Singers avhandling *Föräldraskap i rättslig belysning* och Saldeens uppsats *Faderskapsfrågan i svensk rättsutveckling efter 1734 års lag*. Även rättspolitiskt material så som utskottsbetänkanden och riksdagsmotioner har behandlats vid diskussionen om förslag till ändring. Uppsatsen redogör för två rättsfall från tingsrätten

⁵ Kleineman (2021) s. 21.

för att exemplifiera de problem som kan uppstå vid tillämpning av gällande rätt.

Den rättsdogmatiska metoden har kompletterats med inslag från både den rättshistoriska och komparativa metoden. Uppsatsen redogör för den rättshistoriska utvecklingen på området för att skapa en djupare förståelse för presumptionsregelns utformning och uppkomst. I denna del har den rättshistoriska metoden använts, vilket har inneburit att beskriva rättens utveckling under olika tidsperioder. För att kunna analysera om huruvida faderskapspresumtionen är lämplig i dagens samhälle, är det nödvändigt att se på bestämelsen i ljuset av den historiska utvecklingen.⁶

För att besvara frågan om det finns andra lämpliga sätt att fastställa faderskap på har den danska rätten studerats. Den danska rätten har granskats utifrån den komparativa metoden, genom att undersöka hur man valt att reglera frågan om fastställande av faderskap i Danmark, för att sedan jämföra med den svenska rätten på området. Det är av stor betydelse att, framförallt vid ett arbete *de lege feranda*, att ta hjälp av andra rättsordningar för att se om det finns andra fungerande metoder för att lösa samma problem.⁷

1.3 Avgränsningar

Uppsatsen har avgränsats från att behandla reglerna kring fastställande av faderskap vid assisterad befruktning, surrogatmoderskap och adoption. Därför behandlas inte samkönade par och deras möjligheter att erkännas som föräldrar mer än vad som krävs för att klargöra gällande rätt. Vidare har uppsatsen begränsats till att inte behandla reglerna kring hävande och talerätt av föräldraskap. Barnkonventionen nämns i den mån det krävs för att uppfylla uppsatsens syfte, men inget fokus läggs vid att definiera barnets bästa.

⁶ Sandgren (2018) s. 57 f.

⁷ Bogdan (2003) s. 28.

1.4 Terminologi

Fyra aspekter av föräldraskap behandlas; det biologiska, det genetiska, det sociala och det rättsliga. Aspekterna av föräldraskap kan vara sammankopplade och kombinerade, men de kan också vara oberoende av varandra. Sedan assisterad befruktning blev möjligt har det varit relevant att skilja mellan biologisk och genetisk förälder. *Biologisk förälder* avser den som genomgått graviditet och föder barnet, vilket innebär att endast en person kan anses vara den biologiska föräldern. Den som bidragit med ägg eller spermie benämns *genetisk förälder*. En *social förälder* är den som bär det sociala ansvaret för barnet genom omsorg och vårdnad. En *rättslig förälder* är den som fastställs som fader, moder eller förälder enligt föräldrabalkens regler. Den som erhållit rättslig status som förälder har som följd erhållit de rättigheter och skyldigheter som följer av föräldraskapet.⁸

1.5 Forskningsläge

Regleringen kring fastställande av föräldraskap har inom familjerätten periodvis varit föremål för omfattande diskussioner, både inom litteraturen och lagstiftningen. Två personer som har bedrivit betydande forskning på området är Anna Singer och Åke Saldeen. Båda har skrivit ett flertal böcker och artiklar som behandlar frågor kring fastställande av föräldraskap. I sina skrifter har de bland annat uttryckt viss kritik mot de nuvarande reglerna på området och delat tankar om förslag till förändringar.

1.6 Disposition

Uppsatsen inleds med att i det andra avsnittet redogöra för gällande rätt avseende fastställande av faderskap. Sedan följer en historisk tillbakablick på hur fastställande av faderskap tidigare reglerats och förändrats, för att ge en djupare förståelse för bestämmelsernas syfte och motiv. Det fjärde avsnittet tar upp två exempel på komplikationer som har uppstått vid tillämpningen av nu gällande lagstiftning. Därefter följer en redogörelse av den danska

⁸ Mägi och Zimmerman (2015) s. 147 ff.

rättsutvecklingen på området, för att få ett komparativt perspektiv och belysa andra sätt att fastställa faderskap på. Vidare presenteras de förslag till ändring som lagts fram, både i riksdagen och i litteraturen. Uppsatsen avslutas med en analys av det material som presenterats samt besvarar frågeställningarna.

2 Gällande rätt

Artikel 7.1 barnkonventionen stadgar att ett barn, så långt det är möjligt, har rätt att få vetskap om sitt ursprung. Begreppet ursprung omfattar bland annat barnets föräldrar. Ett barns genetiska ursprung anses även grundläggande för dess identitet.⁹ Därför är huvudregeln att föräldraskapet till ett barn alltid ska fastställas. När en kvinna föder ett barn blir hon automatiskt registrerad som barnets mamma. Detta följer av principen *mater semper certa est*, det är alltid säkert vem som är moder, eftersom *mater est quam gestatio demonstrant*, modern är den som födandet visar.¹⁰ Faderskapet går inte att konstatera på samma sätt som moderskapet, därför har det upprättats särskilda regler i lagstiftningen.¹¹ Enligt nu gällande rätt sker fastställande av faderskap på olika sätt beroende på om barnet är fött av en gift eller ogift mor.¹² Bestämmelserna regleras i kapitel 1-3 Föräldrabalken, och av dem går att utläsa tre sätt att fastställa rättsligt faderskap; genom faderskapspresumtionen, genom faderskapsbekräftelse, eller genom dom.

2.1 Faderskapspresumtionen

Faderskapspresumtionen finns kodifierad i 1 kap. 1 § FB och anger att om modern vid barnets födelse är gift med en man ska han anses som barnets far. Det innebär att faderskapet följer direkt av lagen. Faderskapspresumtionen gäller även då modern är änka, och barnet föds inom sådan tid efter mannens död att barnet kan antas vara avlat dessförinnan.

Av 1 kap. 2 § FB följer tre undantag till faderskapspresumtionen. Det första undantaget gäller om det är konstaterat att kvinnan haft samlag med en annan man under tiden då barnet blev till och det med hänsyn till samtliga omständigheter är sannolikt att den andra mannen är barnets biologiska far. Det andra undantaget är om barnets arvsanlag eller någon annan särskild omständighet med största sannolikhet pekar på att maken inte är barnets far.

⁹ MFoF, Handbok – Att utreda och fastställa faderskap (2021) s. 19.

¹⁰ Saldeen (2013) s. 51.

¹¹ Ibid s. 60.

¹² Singer (2000) s. 125.

Det tredje undantaget är då barnet blev till före äktenskapet eller under en period då makarna levit åtskilda och det inte är sannolikt att makarna haft samlag under den period då barnet blev till.

Sedan 1 januari 2022 gäller en föräldraskapspresumtion motsvarande faderskapspresumtionen för gifta kvinnliga par och gifta par där en eller båda har ändrat könstillhörighet.¹³ Utgångspunkten för den nya lagen var att främja likabehandling och jämlikhet på det familjerättsliga området.¹⁴

2.2 Faderskapsbekräftelse

I de fall då faderskapspresumtionen inte är tillämplig, fastställs faderskapet genom bekräftelse eller dom enligt 1 kap. 3 § FB. Ogifta föräldrar som är överens om faderskapet behöver bekräfta det. Bekräftelsen ska bevittnas av två personer och godkännas av modern och socialnämnden. Vidare får socialnämnden endast godkänna faderskapet om det kan antas att mannen i fråga är genetisk fader till barnet, enligt 1 kap. 4 § FB. I de fall modern och fadern är sambor görs en enklare utredning av faderskapet.¹⁵ Paret kallas till ett möte där de blir upplysta om konceptionstiden¹⁶. Om båda föräldrarna uppger att barnet är deras gemensamma och inga försvårande omständigheter föreligger, ska utredningen avslutas och mannen ges tillfälle att bekräfta faderskapet. I de fall där det inte är säkert vem fadern är, eller om det under utredningen framkommer uppgifter som ger anledning att ifrågasätta faderskapets riktighet, ska en utvidgad utredning genomföras.¹⁷ Socialnämnden är skyldig att försöka utreda vem som är far till barnet och se till att faderskapet fastställs, enligt 2 kap. 1 § FB.

Sedan den 1 januari 2022 är det möjligt att bekräfta faderskapet digitalt. Bekräftelsen ska lämnas av mannen och godkännas av modern inom de första 14 dagarna efter barnets födelse.¹⁸

¹³ 1 kap. 9 § och 1 kap. 11 a § FB.

¹⁴ SOU 2018:68 s. 24.

¹⁵ MFoF Handbok – Att utreda och fastställa faderskap (2021) s. 50.

¹⁶ Konceptionstiden är den tid då befruktning kan antas ha skett.

¹⁷ MFoF Handbok – Att utreda och fastställa faderskap (2021) s. 51 f.

¹⁸ 1 kap. 4 a § FB.

2.3 Fastställande genom dom

Kan faderskapet inte fastställas genom faderskapspresumtionen eller faderskapsbekräftelse, ska det fastställas genom dom. Det kan bland annat ske när socialnämndens utredning hittar flera presumtiva fäder eller då ingen man vill bekräfta faderskapet.¹⁹ Av 1 kap. 5 § 1 st. framgår att rätten ska fastställa faderskapet för den man som genom rättsgenetisk undersökning visar sig vara genetisk fader. Äldre bevisregler kan användas i de fall det inte är möjligt att genomföra en DNA-analys. Av dem framgår att om det är klarlagt att en man under konceptionstiden haft samlag med modern och det utifrån samtliga omständigheter är sannolikt att han är fader till barnet, ska rätten fastställa honom som fader.²⁰

2.4 Barnkonventionen

FN:s barnkonvention innehåller bestämmelser om barns rättigheter. Sverige ratificerade konventionen år 1990 och år 2020 inkorporerades den i svensk lag.²¹ Artikel 3 anger att barnets bästa ska beaktas i första hand vid alla åtgärder som rör barn. Det saknas en tydlig definition av vad barnets bästa är, innebörden måste avgöras i varje enskilt fall samt med hjälp av de resterande artiklarna i konventionen.²² Av artikel 7 framgår att ett barn, så långt det är möjligt, har rätt att få veta om sina föräldrar och att få deras vårdnad. Begreppet förälder bör tolkas brett, i svensk rätt inkluderas genetiska och biologiska föräldrar, samt sociala föräldrar.²³

¹⁹ Mägi och Zimmerman (2015) s. 178.

²⁰ Ibid s. 179.

²¹ Prop. 2017/18:186 s. 2.

²² Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 14 (2013) p. 32.

²³ SOU 2020:63 s. 358.

3 Historisk tillbakablick

Fastställande av faderskap har alltid varit en central och relevant fråga. Principen som tillämpats kommer ursprungligen från de romerska pater est-reglerna, som klargör att modern är den som föder ett barn och fadern är hennes äkta make.²⁴ Faderskapspresumtionen hade ursprungligen nära samband med arvsrätten, men har senare motiverats på andra grunder.

3.1 Barn av äkta och oäkta börd

Under landskapslagarnas tid, 1200-talet, ansågs barn antingen ha äkta börd eller oäkta börd. Äkta börd tillkom de barn som avlats inom äktenskapet, under förlovning eller våldtäkt, samt om föräldrarna var ogifta men senare gifte sig med varandra. Övriga barn var av oäkta börd. Tidigare hade svensk rätt inte gjort någon större rättslig skillnad mellan äkta och oäkta barn, men i och med den katolska kyrkans framfart, och dess starka syn på äktenskapets heliga sakrament, blev synen på oäkta barn allt strängare. Det ansågs att barnet skulle straffas för föräldrarnas synd, och oäkta barn fråntogs all arvsrätt.²⁵

Genom 1734 års lag fortsatte svensk rätt göra skillnad på barn av äkta och oäkta börd. Endast barn av äkta börd hade fulla rättsverkningar gentemot båda sina föräldrar, vilket innefattade full arvsrätt. Först år 1866 fick utom-äktenskapliga barn arva sin moder, men fortfarande inte sin fader.²⁶

Regeln som tillämpades för barn av äkta börd kallades äktabördpresumtionen, men kom senare att ändras till faderskapspresumtionen.²⁷ Det var även möjligt att fastställa faderskapet genom erkännande eller dom, men det krävdes att föräldrarna ingick äktenskap för att barnet skulle få fulla rättsverkningar gentemot sin far.²⁸

²⁴ Singer (2000) s. 125.

²⁵ Hafström (1978) s. 83 ff.

²⁶ Singer (2000) s. 125 f. samt Hafström (1978) s. 84 ff.

²⁷ Saldeen (2004) s. 112.

²⁸ Singer (2000) s. 125 f.

3.2 Faderskapspresumtionen i svensk lag

År 1917 markerade en betydande förändring i den civilrättsliga regleringen av faderskap, där begreppen *äkta börd* och *oäkta börd* ersattes av de nya termerna *barn i äktenskap* och *barn utom äktenskap*. Trots det kvarstod uttrycket *äkta börd* som en benämning för automatiskt fastställt faderskap inom äktenskapet, vilket innebar fulla rättsverkningar och arvsrätt mellan barn och far. Faderskapspresumtionen hade tidigare gällt som praxis i Sverige, men genom 1917 års barnlagar stadgades faderskapspresumtionen för första gången i svensk lagstiftning.²⁹

Grunden för presumtionen var att det inom äktenskapet antogs finnas ett ”samliv som faktiskt och rättsligt består mellan äkta makar”.³⁰ Då det saknades tillförlitliga metoder för att fastställa genetiskt faderskap, valde lagstiftaren att behålla faderskapspresumtionen.³¹ Faderskapspresumtionen betraktades som det mest lämpliga sättet att fastställa faderskap, och dess tillämplighet sträckte sig även till de situationer där en gift kvinna hade haft samlag med fler män än sin äkta make. Lagberedningen ansåg att trots att kvinnan hade haft flera sexuella partners än sin make, kunde man inte utesluta att den äkta maken inte var biologisk far till barnet. Faderskapspresumtionen var även tillämplig när det gällde barn som hade avlats före äktenskapet. Orsaken till den betydande vikt som lades vid en stark faderskapspresumtion grundade sig i att det var avgörande för barn att vara av äkta börd. Från ett rättsligt och socialt perspektiv innebar fråntagandet av ett barns äkta börd stora förluster för barnet.³² Lagstiftaren ansåg att det var viktigare för ett barn att ha en rättslig fader som inte nödvändigtvis var genetiskt besläktad med barnet, än att inte ha någon fader alls.³³

²⁹ Singer (2000) s. 126 f.

³⁰ LB III s. 45 f.

³¹ Saldeen (2004) s. 114.

³² Singer (2000) s. 131.

³³ Singer (2000) s. 128.

3.3 Reformen i slutet av 1900-talet

År 1969 genomfördes en betydande reform av faderskapsreglerna i Sverige, där målet var att skapa en ökad överensstämmelse mellan det rättsliga och genetiska faderskapet. Reformen innebar att alla barn fick lika rättsverkningar gentemot fadern och därmed lika arvsrätt.³⁴ För att säkerställa överensstämmelse mellan det rättsliga och genetiska faderskapet infördes en prövning av mannens erkännande av faderskapet.³⁵ Förändringarna krävde att käranden inte bara styrkte samlag, utan även att faderskapet var sannolikt med hänsyn till samtliga omständigheter.³⁶

År 1976 genomfördes ytterligare en omfattande reform av föräldrabalken, där faderskapspresumtionen blev föremål för diskussion.³⁷ Lagutskottet konstaterade att motiveringen till faderskapspresumtionen grundades på att svensk rätt tidigare hade gjort arvsrättsliga skillnader mellan barn födda inom respektive utom äktenskapet. Med förändringar i arvsreglerna ansågs faderskapspresumtionen inte längre som ett nödvändigt sätt att fastställa faderskap på. Diskussionen om att avskaffa faderskapspresumtionen förkastades av praktiska skäl, då det ansågs kräva omfattande arbete för både myndigheter och enskilda. I de fall då modern var gift vid födseln anogs faderskapspresumtionen i de allra flesta fall ge korrekt resultat.³⁸

³⁴ Saldeen (2013) s. 75.

³⁵ Prop. 1969:124 s. 83 och Singer (2000) s. 176.

³⁶ SOU 1965:17 s. 46 ff.

³⁷ Prop. 1975/76:170.

³⁸ Prop. 1975/76:170 s. 88.

4 Komplikationer som kan uppstå

Nuvarande reglering innebär att ett barn till ogifta föräldrar saknar en rättslig far fram till att faderskapet blir bekräftat av föräldrarna eller fastställt av domstol. Det kan leda till ett flertal komplikationer, till exempel om något skulle hända modern i samband med förlossningen, eller om fadern avlider innan förlossningen. Nedan följer två exempel på när just detta har inträffat.

4.1 När modern inte kan godkänna faderskapet

I ett uppmärksammat fall år 2010 hade ett sammanboende par precis fått sitt första barn, då modern drabbades av en allvarlig stroke. Efter två omfattande operationer låg hon nedsövd med risk att drabbas av omfattande funktionsnedsättning. Föräldraparet hade inte hunnit bekräfta faderskapet, och på grund av moderns sjukdomstillstånd saknade hon möjlighet att godkänna faderskapet. För att den ännu inte fastställda fadern skulle kunna ta hand om sitt barn, krävdes att barnet jourhemsplacerades hos honom. För att det skulle vara möjligt krävdes att mannen visade utdrag ur brottsregistret.

För att få faderskapet fastställt krävdes att mannen blev stämd av sitt barn, för att sedan kunna genomföra en DNA-analys som påvisade släktskapet. Det krävdes också att fadern stämde sin partner om gemensam vårdnad, trots att paret var sams och hade planerat att leva och uppfostra barnet tillsammans. Efter genomförd DNA-analys som visade att mannen med 99,99% sannolikhet var barnets far, fastställdes faderskapet genom dom.³⁹

4.2 När fadern avlider innan förlossningen

Ett annat fall inträffade 2014. En blivande moder kontaktade familjerätten i Vara kommun och meddelade att hon var gravid samt att den sannolika fadern, hennes sambo, hade avlidit. Eftersom den avlidne mannen inte kunde bekräfta faderskapet, behövde det fastställas genom dom. Barnet yrkade, genom familjerätten i Vara kommun, att tingsrätten skulle fastställa mannen

³⁹ Nacka tingsrätt den 18 januari 2011, mål nr. T 6142–10.

som dennes far. Som stöd för sin talan åberopades en faderskapsundersökning utförd av rättsmedicinalverket där det framgick att den avlidne mannen med 99,999 % sannolikhet var far till barnet. Mot bakgrund av rapporten från rättsmedicinalverket ansåg tingsrätten att släktskapet var genetiskt utrett och fastställde mannen som far till barnet.⁴⁰

⁴⁰ Skaraborgs tingsrätt, den 13 mars 2015, mål nr. T 4300–14.

5 Danmark

Tidigare reglerades fastställande av faderskap på liknande sätt i Sverige och Danmark. Relativt nyligen gjordes flera förändringar i den danska lagstiftningen, som hade till syfte att skapa en enhetlig reglering för gifta och ogifta par. Danmarks lagstiftning skiljer sig nu från den svenska. Därför är det värdefullt att undersöka den danska lagstiftningen på området.

5.1 Bakgrund till lagändringen

Det danska justitieutskottet beslutade år 1992 att tillsätta en kommitté med uppdrag att ta fram förslag till revidering av den dåvarande danska barnlagstiftningen. I uppdraget ingick att se över de dåvarande reglerna kring fastställande av faderskap. Vidare skulle möjligheten att utforma en lagstiftning som förenklar handläggningen av familjerättsärenden vid förvaltningsmyndigheter och i domstol undersökas.⁴¹

Kommittén konstaterade att det sedan antagandet av barnlagarna 1960 skett stora förändringar i de danska familjemönstren och en betydande utveckling inom rättsgenetiken. Mot bakgrund av detta skulle kommittén överväga nya regler om fastställande av faderskap.⁴²

Vid tidpunkten för kommitténs tillsättning tillämpades faderskapspresumtionen i Danmark. Av presumtionen framgick att då maken automatiskt ansågs vara far till barnet, fanns det ingen skyldighet för ett par som ingått äktenskap att lämna ut uppgifter om sin privata och intima relation. En sådan skyldighet kunde man dock konstatera förelåg för de par som inte ingått äktenskap. Den dåvarande lagstiftningen gjorde ingen skillnad på en ogift moder som levde ensam och en moder som levde i en relation. En ogift moder skulle efter barnets födelse uppge vilka sexuella relationer hon haft under konceptionstiden. Faderskapet kunde sedan bekräftas om modern angett sin

⁴¹ Betaenkning om Borns retsstilling kap. 1.1.

⁴² Ibid.

partner som enda sexuella relation, och mannen valde att erkänna faderskapet. I övriga fall skulle faderskapet fastställas i domstol.⁴³

Det förelåg stora skillnader i hur lagstiftningen respekterade rätten till privatliv, beroende på om kvinnan var gift eller inte. Samtidigt kunde kommittén konstatera att cirka 41 % av alla barn i Danmark föddes av en ogift kvinna som levde i en relation. Mot bakgrund av detta ansåg kommittén att gällande rätt var stötande gentemot den ogifta kvinna som levde i en relation, och som behövde redogöra för sitt sexuella samliv. Dessutom kunde reglerna uppfattas kränkande gentemot mannen i samborelationen, som aktivt behövde erkänna faderskapet, medan en gift man ansågs vara fader per automatik.⁴⁴

Kommittén konstaterade med anledning av detta att det skulle vara önskvärt med regler för fastställande av faderskap som inte gör skillnad mellan gifta och ogifta sammanboende föräldrar. Förslaget att vidga faderskapspresumtionen till att även omfatta sambor avfärdades dock med hänvisning till att det saknas medel för att fastställa när ett samboförhållande föreligger. Kommittén drog därför slutsatsen att man istället för att fokusera på parets civilstånd, bör se till vad som är parets önskan gällande vårdnad och omsorg av barnet.⁴⁵

5.2 2001 års lagförslag

Kommittén föreslog en ny reglering som inte gjorde någon skillnad i förfarandet för gifta och sammanboende par. Det nya förslaget innebar att registreringen av faderskapet skulle ske i samband med födelseanmälan. Föräldrarna skulle då i ett bifogat dokument ange om de var gifta eller sammanboende, att barnet var deras gemensamma och att de skulle dela på vårdnaden. Kommittén betonade dock att det finns undantagsfall då registrering av faderskapet inte ska ske. Registrering av faderskapet skulle inte ske i de fall

⁴³ Betaenkning om Borns retsstilling kap. 2.4.1.

⁴⁴ Betaenkning om Borns retsstilling kap. 2.4.2.

⁴⁵ Ibid.

en annan man kunde misstänkas vara fader till barnet. Detta oavsett om paret var gift eller sammanboende. Då skulle i stället myndigheten, *statsamtet*, tillsätta en utredning av faderskapet.⁴⁶

5.3 Lagändring

Den 1 juli 2002 trädde en lagändring i kraft som ett resultat av den danska kommitténs utredning.⁴⁷ Faderskapspresumtionen kommer till uttryck genom 1 kap. 1 § 1st. BL som anger att om ett barn föds av en gift kvinna ska hennes man registreras som barnets far i samband med barnets födelseregistrering. Presumtionen är inte tillämplig om makarna är separerade vid barnets födelse, om modern varit gift med en annan man inom tio månader före barnets födelse, eller om båda makarna önskar väcka en faderskapstalan.⁴⁸ Vidare anges att om den äkta maken avlidit under de senaste tio månaderna före barnets födelse, ska han registreras som fader till barnet.⁴⁹ Bestämmelsen ska inte tillämpas om makarna var separerade vid dödsfallet, om modern varit gift med en annan man inom tio månader före barnets födelse, eller om modern väcker faderskapstalan.⁵⁰

Om modern inte är gift vid barnets födelse betraktas en man som barnets far om han och modern gemensamt skriftligen förklarar sitt åtagande att ta hand om och ansvara för barnets vårdnad och omsorg. Faderskapet registreras i samband med barnets födelseregistrering.⁵¹ Bestämmelsen gäller inte om modern har varit gift med en annan man under de senaste tio månaderna före barnets födelse eller om en eller båda föräldrarna är omyndiga eller står under förmyndarskap vid barnets födelse.⁵²

⁴⁶ Betaenkning om Borns retsstilling kap. 2.4.3.

⁴⁷ Lag nr. 460 av 2001/06/07.

⁴⁸ 1 kap. 1 § 2st. 1–3 p. BL.

⁴⁹ 1 kap. 1 § 3st. BL.

⁵⁰ 1 kap. 1 § 4st. 1–3 p. BL.

⁵¹ 1 kap. 2 § 1st. BL.

⁵² 1 kap. 2 § 2st. 1–2 p. BL.

6 Förslag till ändring

6.1 Slopad faderskapspresumtion

Redan under förarbetena till 1976 års reform diskuterades frågan om avskaffande av faderskapspresumtionen. Regeringen ansåg då att det inte längre var väsentligt för barn födda inom äktenskapet att behålla faderskapspresumtionen. Det konstaterades att lagen hade förändrats och att lagstiftningen nu saknade koppling till arvsrätten. Det gjordes inte längre någon rättslig skillnad mellan barn födda av gifta och ogifta föräldrar.⁵³ Det alternativ som diskuterades som ett ersättande till faderskapspresumtionen var att även gifta par skulle fastställa faderskapet genom erkännande eller dom, på samma sätt som sker för barn födda av ogifta föräldrar. Regeringen hänvisade till att en sådan reglering skulle medföra betydande merarbete för både myndigheter och enskilda och avfärdade förslaget mot bakgrund av detta. Regeringen ansåg även att faderskapspresumtionen tillräckligt ofta gav korrekt resultat.⁵⁴

I sin avhandling diskuterade Singer möjligheten att avskaffa faderskapspresumtionen. Hon menade att faderskapspresumtionen bör ifrågasättas mot bakgrund av att den inte alltid leder till överensstämmelse mellan det rättsliga och biologiska faderskapet. Dessutom underströk hon att de skäl som underbyggde faderskapspresumtionen år 1917 inte längre var relevanta. Som stöd för sitt påstående betonade hon att dagens lagstiftning strävar efter att vara neutral gentemot olika former av familjebildning och att äktenskapet inte längre ger ett starkare skydd för familjen än andra familjekonstellationer. Hon påpekade även att majoriteten av dagens barn föds av ogifta mödrar. Mot den bakgrunden konstaterades att de skäl som en gång förelåg för faderskapspresumtionen inte väger lika tungt idag. Singer fram-

⁵³ Ds Ju 1975:17 s. 106.

⁵⁴ Prop. 1975/76:170 s. 88 f.

höll samtidigt att många gifta par sannolikt skulle uppleva det som kränkande att behöva redovisa sina sexuella relationer under konceptionstiden, om en reglering likt den för ogifta par skulle införas.⁵⁵

Även Saldeen har i sin uppsats från 1984 uttryckt kritik mot faderskapspresumtionen. Han förespråkade en alternativ reglering som innebar att redan på sjukhuset, baserat på barnets längd och vikt, kunde en trolig konceptionstid räknas ut. Därefter skulle modern, i samband med att hon skickar in födelseanmälan, bekräfta att hennes äkta make är far till barnet. Även fadern skulle i samband med födelseanmälan ges möjlighet att bekräfta faderskapet. Om modern lämnat uppgift om att det kunde finnas fler än en potentiell far, eller om hon inte ville lämna in någon bekräftelse, skulle socialnämnden inleda en utredning för att fastställa faderskapet till barnet. Saldeen påpekade, i likhet med Singer, att regleringen kunde uppfattas som stötande, men betonade samtidigt att kännedomen om barnets genetiska ursprung är av större betydelse än att respektera föräldrarnas upplevelse av förfarandet.⁵⁶

6.2 Faderskapspresumtion för sambopar

Förslag om att modernisera och förenkla faderskapsutredningar för ogifta par har lagts fram vid flera tillfällen. Motionerna har ofta riktat kritik mot att processen vid fastställande av faderskap genom bekräftelse kan upplevas som kränkande och som ett ifrågasättande av par som väljer att leva tillsammans utan att ingå äktenskap.⁵⁷ Lagutskottet konstaterade att en faderskapspresumtion i samboförhållanden inte kan införas då det saknas tillräckliga regler för att kunna definiera eller fastställa när ett samboförhållande föreligger. Lagutskottet betonade även barnets rätt till vetskap om sitt genetiska ursprung och att det krävs att faderskapet fastställs under medverkan av socialnämnden för att tillgodose den rättigheten.⁵⁸

⁵⁵ Singer (2000) s. 133 f.

⁵⁶ Saldeen (2004) s. 141.

⁵⁷ Motion 1992/93:So247.

⁵⁸ Bet. 1992/93:LU22 s. 38 ff.

Vidare förklarade lagutskottet att ”den nuvarande ordningen för fastställande av faderskap erbjuder betryggande garantier för att det verkligen är den biologiske fadern och inte någon annan som fastställs som fader”.⁵⁹ Den åsikten framlades redan år 1915⁶⁰ och sedan igen i samband med att faderskapsreglerna genomgick en reform år 1976. Då ansåg man även att presumtionen torde ge materiellt riktiga resultat då modern är gift vid födseln.⁶¹

Lagutskottet har historiskt sett hållit kvar vid åsikten att den nuvarande ordningen ger tillräckliga garantier för att säkerställa att det rättsliga och genetiska faderskapet överensstämmer. I början av 2015 bytte civilutskottet åsikt och biföll delvis motionsyrkandena om nya regler för fastställande av faderskap. Utskottet ansåg nu att det fanns anledning att utvärdera behovet av en ändring av bestämmelserna och vidta åtgärder. De konstaterade att det inte kunde uteslutas att regelverket kan moderniseras och förenklas utan att det innebär ett åsidosättande av barnets bästa.⁶²

Genom direktiv 2017:28 beslutade justitiedepartementet att tillsätta en utredning för att se över föräldraskapens regler om fastställande av faderskap och föräldraskap. Syftet med utredningen var att, med utgångspunkt i principen om barnets bästa, åstadkomma en mer ändamålsenlig, jämlik och modern reglering.⁶³ Utredaren fick i uppdrag att ta ställning till om, och under vilka förutsättningar, föräldraskapet för en make eller registrerad partner vid assisterad befruktning kan presumeras på samma sätt som faderskapet presumeras för en gift man. I uppdraget ingick även att presentera förslag på hur reglerna om bekräftelse av faderskap och föräldraskap kan moderniseras och förenklas, med hänsyn till de möjligheter som digitaliseringen erbjuder.⁶⁴ Utredningen ledde fram till införandet av föräldraskapspresumtionen och möjligheten till digital bekräftelse av faderskapet.

⁵⁹ Bet. 1992/93:LU22 s. 39.

⁶⁰ LB III s. 190.

⁶¹ Ds Ju 1975:17 s. 107.

⁶² Bet. 2014/15:CU6 s. 14.

⁶³ Dir. 2017:28 s. 1.

⁶⁴ SOU 2018:68 s. 3.

I en nyligen framlagd motion framhöll motionärerna att införandet av digital bekräftelse av föräldraskapet visserligen är bra och rimligt, men att det är beklagligt att både propositionen⁶⁵ och betänkandet⁶⁶ endast blir ett lappande och lagande i systemet. Motionärerna ansåg att det bör införas en faderskapspresumtion i samboförhållanden, som bör likställas med den för gifta par. Som ett första steg bör möjligheten till digital bekräftelse av faderskap redan innan barnet fötts införas, eftersom det kan göra stor skillnad om något skulle hända den som föder barnet.⁶⁷ Riksdagen har bifallit frågan om digital faderskapsbekräftelse innan födseln, men avslagit förslaget om en faderskapspresumtion i samboförhållanden.⁶⁸

⁶⁵ Prop. 2020/21:176.

⁶⁶ Bet. 2020/21:CU16.

⁶⁷ Motion 2021/22:1138.

⁶⁸ Bet. 2021/22:CU6.

7 Analys

Gällande rätt föreskriver flertalet metoder för fastställande av faderskap och lagstiftningen på området kan inte på något sätt ses som bristfällig. Trots en tydlig och fullständig reglering kan det vid tillämpning av gällande rätt lätt uppstå problem som drabbar både barn och förälder. Dessutom går det att ifrågasätta om utformningen av reglerna verkligen är anpassade till ett modernt samhälle och de olika familjekonstellationer som hör därtill.

Under förarbetena till 1976 års reform konstaterade regeringen att den nya lagstiftningen saknade samband med arvsrätten.⁶⁹ Alla barn har numera lika rätt till arv efter sina föräldrar.⁷⁰ Presumtionen kunde således inte längre motiveras utifrån arvsrättsliga syften. Frågan om faderskapspresumtionen helt skulle tas bort och ersättas av bekräftelse eller dom diskuterades, men lagrådet kom fram till att en sådan lagstiftning skulle medföra betydande merarbete för socialnämnden.⁷¹

Argumentet att en slopad faderskapspresumtion skulle skapa merarbete för socialnämnden har sin utgångspunkt i statens ekonomiska kapacitet, inte i vad som är barnets bästa i den aktuella situationen. Att även låta gifta par omfattas av förfarandet där faderskap fastställs genom bekräftelse eller dom hade med största sannolikt lett till ett betydande merarbete för socialnämnden. Däremot kan det inte ses som en tillräckligt stark anledning till att behålla faderskapspresumtionen, då argumentet inte alls försöker utreda vad som är barnets bästa. Här krävs en avvägning mellan statens ekonomiska intresse och intresset av att faderskapet blir korrekt fastställt för att tillgodose barnets rätt till kännedom om sitt ursprung.

Det har i flertalet motioner lagts fram förslag till en faderskapspresumtion som även omfattar samboförhållanden. Argumentationen har framförallt tagit sikte på att processen kring bekräftelsen av faderskapet upplevs som

⁶⁹ Prop. 1975/76:170 s. 88.

⁷⁰ 2 kap. 1 § ÄB.

⁷¹ Prop. 1975/76:170 s. 88.

krånglig och förnedrande för föräldrarna.⁷² Samma argument har använts mot förslaget att införa en reglering där även gifta par måste bekräfta faderskapet. Föräldrarnas upplevelse av processen påverkas knappast av deras civilstånd. Därför är det svårt att motivera varför sambopar ska behöva genomgå processen enbart för att de inte är gifta, medan gifta par undslipper den. Det går även att ifrågasätta huruvida argumentet att processen är krånglig och förnedrande verkligen är relevant, eftersom det utgår från föräldrarnas upplevelse av förfarandet, inte vad som är bäst för barnet.

Upplevelsen av processen som krånglig och förnedrande är inte det enda problemet med att sambor inte omfattas av faderskapspresumtionen. Det har i flera fall uppstått komplikationer för sambor, som inte hade inträffat om paret varit gifta. I fallet där modern blev allvarligt sjuk efter förlossningen och inte kunde godkänna faderskapet, riskerade barnet att bli jourhemsplacerad hos en okänd familj om fadern hade haft en notering i brottsregistret. I fallet där moderns sambo avled innan förlossningen riskerade barnet inte enbart att bli utan juridisk far, utan även bli berövad på sin arvsrätt. Då fler än hälften av alla barn som föds i Sverige har ogifta föräldrar, är detta exempel på komplikationer som skulle kunna uppstå för många. Utöver att vara i sorg över sin partners sjukdom eller död och belastningen av att ensam ta hand om ett barn, behöver föräldern driva en process i domstol. Detta är två exempel på komplikationer som inte hade uppstått om faderskapspresumtionen även omfattat samboende par.

Lagutskottet har flertalet gånger avslagit förslag om att införa en faderskapspresumtion vid samboförhållande.⁷³ Som skäl för sin ståndpunkt har utskottet anfört att då föräldrarna inte är gifta är det nödvändigt att socialnämnden är delaktig i fastställandet av faderskap, för att tillgodose barnets bästa. Barnets bästa tar i det den här kontexten sikte på barnets rätt att få kännedom om sitt genetiska ursprung. Barnkonventionen gör ingen skillnad på barn födda av gifta respektive ogifta föräldrar, rätten att få kännedom om sitt ursprung gäller således alla barn. Detta kan inte anses tillgodosett för

⁷² Motion 1992/93:So247.

⁷³ Se bl.a. Bet. 1992/93:LU22.

barn födda av gifta föräldrar, eftersom socialnämnden då inte medverkar eller gör någon kontroll vid fastställandet av faderskapet. Det är därmed omöjligt att i dessa fall med säkerhet veta om det faktiskt är så att det genetiska och rättsliga faderskapet överensstämmer.⁷⁴

Lagutskottet har flertalet gånger anfört att ”den nuvarande ordningen för fastställande av faderskap erbjuder betryggande garantier för att det verkliga är den biologiska fadern och inte någon annan som fastställs som fader”.⁷⁵ Detta är en tämligen ålderdomlig syn på äktenskapet och relationer. Vad är det som gör att just ingåendet av äktenskap ses som en betryggande garanti för att rättsligt och genetiskt faderskap överensstämmer?

Lagutskottet har även flertalet gånger hänvisat till att faderskapspresumtionen i de allra flesta fall leder till materiellt riktiga resultat, det vill säga att det är den genetiska fadern som fastställs som rättsligt fader.⁷⁶ Någon faktisk undersökning om huruvida det stämmer har inte gjorts, utan yttrandet är baserat på egna föreställningar om vad ett äktenskap innebär. Det är även svårt att avgöra om påståendet stämmer, eftersom faderskap fastställda genom presumtionen i regel inte följs upp.⁷⁷

Alla beslut som rör barn ska enligt barnkonventionen beakta vad som är barnets bästa i situationen. I situationer rörande fastställelse av faderskap innebär barnets bästa att få vetskap om sitt genetiska ursprung. Detta kan inte anses tillgodosett genom faderskapspresumtionen, då det inte sker någon automatisk granskning av det genetiska faderskapet. Att utforma en faderskapspresumtion som även inkluderar samboende par är därför en opålitlig åtgärd om avsikten med lagstiftningen ska vara att säkerställa överensstämmelse mellan det rättsliga och genetiska faderskapet.

⁷⁴ Saldeen (2004) s. 180.

⁷⁵ Bet. 1992/93:LU22 s. 39.

⁷⁶ Prop. 1975/76:170 s. 88.

⁷⁷ Saldeen (2004) s. 180.

När presumtionen infördes saknades tillförlitliga medel för att med säkerhet fastställa den genetiska fadern, vilket också angavs som en anledning att behålla presumtionen. Forskningen har utvecklats och idag är det med hjälp av DNA-analys möjligt att med nästan hundra procent sannolikhet avgöra vem som är genetiskt besläktad med ett barn. Det vore därför möjligt att utforma en lagstiftning som i större utsträckning tillgodoser barnets rätt till känedom om sitt ursprung.

Samtidigt kan det diskuteras huruvida överrensstämmelse mellan rättsligt och genetiskt faderskap är det mest väsentliga. Barnets rätt att känna till sitt genetiska ursprung är inte det enda intresse som ska tillgodoses, barnet har också rätt att känna sig trygg i att den sociala familjen inte rivs upp.⁷⁸ Det är en av de främsta anledningarna till att behålla faderskapspresumtionen. Att den sociala familjen skyddas är däremot av betydelse för alla barn, oberoende av föräldrarnas civilstånd. Det är således inte ett hållbart argument för en faderskapspresumtion som enbart gäller gifta föräldrar.⁷⁹

Saldeens förslag till en alternativ reglering av fastställande av faderskap påminner mycket om Danmarks lagstiftning på området. Det faktum att regleringen används i en annan rättsordning tillmåter förslaget viss legitimitet. Den danska regleringen, och till viss del även Saldeens förslag, innebär inte ett avskaffande av presumtionen fullt ut, eftersom modern förutsätts ange den äkta maken eller sambon som far till barnet. Detta är en fördel då förfarandet inte kompliceras mer än nödvändigt, eftersom moderns make eller sambo i de flesta fall är tilltänkt far till barnet. Däremot öppnar det upp möjligheten för modern att tidigt ange en annan man än den äkta maken som far, om så skulle vara fallet. En reglering likt den danska tillgodoser även barnets rätt till vetskap om sitt genetiska ursprung i större utsträckning. Då det danska systemet även omfattar sambor skulle en liknande reglering i Sverige innebära en minskad arbetsbelastning för socialnämnden utan att behöva kompromissa med kontrollen av föräldraskapet.

⁷⁸ Betaenkning nr. 1350/1997 s. 28–29.

⁷⁹ Singer (2000) s. 134.

Sammanfattningsvis går det att konstatera att faderskapspresumtionen är baserad på gamla föreställningar om vad ett äktenskap innebär. Det framgår av förarbetena att det egentligen inte är i barnets intresse att behålla presumtionen och att den behövs i brist på bättre alternativ till reglering. Ett barn vars fader fastställs genom presumtion blir inte garanterad att det finns ett genetiskt släktskap. Däremot är en anledning till att behålla faderskapspresumtionen att skyddet för den sociala familjen stärks genom att inte ifrågasätta faderskapet. Det senare argumentet har aldrig lyfts fram i Sverige, utan är något som framförts i danska förarbeten.

Däremot går det inte att genom faderskapspresumtionen säkerställa att barnet får kännedom om sitt genetiska ursprung, något som motiveras utifrån barnkonventionen. Det är således barnets rätt till skydd för den sociala familjen som vägs mot barnets rätt till kännedom om sitt genetiska ursprung. Eftersom dessa rättigheter gäller alla barn, finns det ingen anledning att skilja mellan hur faderskap ska fastställas för gifta par och samboende par.

8 Slutsats

Lagstiftning som påverkar barn ska beakta principen om barnet bästa. Vid frågor om fastställande av faderskap, behöver vikten av barnets rätt att känna till sitt genetiska ursprung vägas mot vikten av att den sociala familjen behålls intakt. Om målet är att det genetiska faderskapet ska stämma överens med det rättsliga, är faderskapspresumtionen ett opålitligt sätt att fastställa faderskap på. Av den anledningen bör presumtionsregeln inte heller vidgas till att omfatta samboende par. Däremot är faderskapspresumtionens styrka att den tillhandahåller ett starkt skydd för den sociala familjen. Det är av betydelse för barnets bästa att barnets familj inte rivs upp och ifrågasätts i onödan.

I de förslag till ändring som lagts fram, har dessa två intressen ofta presenterats som motsättningar, där den ena eller den andra kommer behöva ge vika. Utifrån de omständigheter och argument som framlagts framgår det tydligt att båda intressena skulle kunna tillgodoses, om ett system likt det danska infördes.

Införandet av föräldraskapspresumtionen hade ett gott syfte, men det är egentligen enbart en anpassning till en redan föråldrad lagstiftning. Det samma hade gällt om en presumtion för sambor infördes. Genom att slopa faderskapspresumtionen och istället införa en reglering likt den danska, skulle överensstämmelsen mellan genetiskt och rättsligt faderskap öka, samtidigt som det skulle innebära ett enklare förfarande både för myndighet och enskilda jämfört med dagens reglering. Då den danska lagstiftningen inte gör någon åtskillnad mellan gifta och sambopar, skulle barnets sociala familj skyddas i större utsträckning även för barn till sambopar. Lagstiftningen behöver därför byggas om från grunden, istället för att lappa och laga ett regelverk med anor från antiken.

Källförteckning

Otryckta källor

Karin Lundström, demograf, Statistiska Centralbyrån. Personlig kommunikation genom e-post, 20 december 2023.

Tryckta källor

Offentligt tryck

Prop. 1969:124	Med förslag till ändring i ärvdabalken m.m.
Prop. 1975/76:170	Faderskap och vårdnad.
Prop. 2017/18:186	Inkorporering av FN:s konvention om barnets rättigheter.
Prop. 2020/21:176	Modernare regler för bekräftelse av föräldraskap, faderskapsundersökningar och för att åstadkomma könsneutral föräldraskapspresumtion.
Bet. 1992/93:LU22	Olovliga bortföranden av barn samt vårdnad och umgänge m.m.
Bet. 2014/15:CU6	Familjerätt.
Bet. 2020/21:CU16	Modernare regler för bekräftelse av föräldraskap, faderskapsundersökningar och för att åstadkomma könsneutral föräldraskapspresumtion.
Bet. 2021/22:CU6	Familjerätt.
SOU 1965:17	Fastställande av faderskapet till barn utom äktenskap: förslag.
SOU 2018:68	Nya regler om faderskap och föräldraskap.
SOU 2020:63	Barnkonventionen och svensk rätt.
Direktiv 2017:28	Modernare regler om faderskap och föräldraskap.
Motion 1992/93:So247	En förändrad mansroll.

Motion 2021/22:1138 Faderskap vid samboförhållande.

Ds Ju 1975:17 Faderskap och vårdnad. PM med förslag om
ändrade faderskaps- och vårdnadsregler m.m.

Lagberedningens förslag till revision av giftermålsbalken och vissa delar av
ärvdabalken. III. Förslag till lag om barn utom äktenskap m.m. Stockholm
1915. (Cit. LB III).

Betänkning om Børns retsstilling, *Delbetænkning afgivet af Justitsministe-
riets Børnelovsudvalg*, Betänkning nr. 1350, 1997 (Danmark).

Litteratur

Bogdan, Michael, *Komparativ rättskunskap*, Nordstedts Juridik AB, Stock-
holm 2003.

Hafström, Gerhard, *Den svenska familjerättens historia*, Studentlitteratur
AB, Lund 1978.

Kleineman, Jan, ”*Rättsdogmatisk metod*”, i: Nääv, Maria & Zamboni,
Mauro (red.), *Juridisk metodlära*, Studentlitteratur AB, Lund 2021.

Mägi, Erik och Zimmerman, Lina-lea, *Stjärnfamiljejuridik – Svensk familje-
lagstiftning ur ett normkritiskt perspektiv*, Gleerups Utbildning AB, Stock-
holm 2015.

Saldeen, Åke, *Barn- och föräldrarätt*, Iustus förlag AB, Uppsala 2013.

Saldeen, Åke, *De lege*, Iustus förlag AB, Uppsala 2004.

Sandgren, Claes, *Rättsvetenskap för uppsatsförfattare – ämne, material, me-
tod och argumentation*, Nordstedts Juridik, Stockholm 2018.

Singer, Anna, *Föräldraskap i rättslig belysning*, Iustus förlag AB, Uppsala
2000.

Övrigt

CRC/C/GC/2013/14. *Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 14
(2013) Om Barnets rätt att i första hand få beaktat vad som bedöms vara
barnets bästa*. FN:s kommitté för barnets rättigheter.

Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd, *Handbok – Att utreda och fastställa faderskap eller föräldraskap*, <https://mfof.se/faderskap-och-foraldraskap/handbok---att-utreda-och-faststalla-faderskap-eller-foraldraskap.html> Första publiceringsdatum: 9 september 2021. Senast uppdaterad: 22 december 2022. Besökt 2023-12-18.

Rättsfall

NJA 1997 s. 645.

Nacka tingsrätt dom T 6142–10.

Skaraborgs tingsrätt dom T 4300–14.